

Bonde-Idyl af Henrik Pontoppidan (1883)

Naar Høst er vel til Ende; naar Sommerens Fugle er dragne bort, og Sæden ligger godt i Gjem i Stakke og Lader, da kan det ofte hænde, at Folk, der gaar omkring og har travlt med at rede sig inde for Vinteren og pakke ud for Vintervanerne, pludselig overraskes af en lang Række festligt skinnende Solskinsdage.

Selve Solen har vist nok mistet en Del af sin Varme. Men fra Buske, fra Træer og fra de vaade Pløjemarken glimter og glitrer det saa overgivent, saa leende blankt, som havde de været skjælnske nok til at gjemme paa Sommerens Straaler for nu smilende at brede dem ud til almindelig Forbavselse.

Der kommer en Grøde i Luften, saa Bonden hel ængstelig skotter hen til sin nye Rug, der skyder i Vejret som midt paa en Foraarsdag.

Spirer og spildte Korn, der for længst har givet sig Vinteren i Vold og trykket sig ned under Mulde, farer paa én Gang op i lange Straa, sætter Vip, og ser sig som i glad Forundring omkring fra Grøftekanter og Stubmarker.

Skovene svulmer i en grønlig Fylde, der synes at kunne trodse alt. Og hist og her i Bondens Haver begynder alt Frugttræerne mod Syd at skyde nye Knopper og bryde nye Blomster.

Ja, om det saa er nede mellem Smaagrøntet, bliver der dér en Travlhed og hoppende Glæde, saa selv de frygtsomme Jordbær til sidst faar Mod og prøver sig frem med smaa bitte røde Bær, der titte saa bly og forbavset ud mellem de lunende Blade, som om de dog ikke rigtig turde.

Og over hele dette mylrende, nyvakte Liv hvælver Himlen sig saa dyb og blaa som ingen Sinde før; saa rolig og smilende som et letsindigt Løfte om evig Sommer og en evig, frugtbar Høst.

Men da er Løvfald altid nær. Og Modet tabes hurtigt her til Lands.

Efter den første, lidt alvorlige Nattefrost er Glansen som blæst bort. Engen, der før bredte sig spraglet som i et uovervindeligt Overmod, opgiver øjeblikkelig Ævred og ser helt bleg og lidende ud. Skoven hænger med Næbet; og det hjælper slet ikke, alt hvad Solen herefterdags lokker og smiler: alting falmer, alting sygner hen.

Og saa hurtigt gaar det, at man næppe faar tænkt sig om og jaget Sommergrillerne af Hovedet, før Vinteren tungt og langsomt ruller frem i tætte Oktobertaager over rust- og ræverøde Skove.

Bonden skutter sig, gnider sine Hænder og gaar ind i sin lune Stue.

Dette kommer ham just til Maade; han har sit paa det tørre. Og idet han sætter sig godt til rette i sin store Armstol med de bløde Hynder ved Ovnens i Sovekammeret, folder han Hænderne over sin tykke Mave og gaber langt, som om han strax paa Stedet vilde lægge sit Hoved ind i Søvn, – i denne lange, trygge Vintersøvn, som intet forstyrrer, men som forsødes ved den fornøjelige Lyd af Husmandens travle Plejl paa Logulvet.

Paa bløde, varme Filtsko pusler Konen stille omkring, sysler med Vinterhyggen og rydder op efter den forstyrrede Sommer. Og med det tiltagende Mørke sættes Pigerne strax efter Middag til Spinderok og Karte inde i Stuen, hvor Sønnen ligger lad paa Slagbænken og faar dem til at fnise, naar Moderen gaar i Køkkenet for at hente nyt Brænde til Ovnens.

Med Hænderne foldede under Hovedet strækker han sine lange Lemmer og ser dovent gennem de duggede Ruder ud paa Taagen, der lukker sig over Byen.

Og idet han ser den rulle – bestandig tættere – ned over de skraanende Bakker, i hvis klamme, opblødte Jord Gaardenes Karle stavrer om i Efteraarspløjningen, vender han sig med en Følelse af Velvære paa Bænken og gaber.

Men naar Lillepigen, der hele Tiden har siddet som i Halvsøvn og snøftet over Traaden, pludselig rejser sig, sætter Rokken i Krogen og gaar ud for at besørge Malkningen, letter han lidt efter ligeledes paa sin Krop, stikker Fødderne i Trætøflerne, der staar under Bænken, og følger efter hende.

"Gaar du?" spurgte Moderen; hun sad ved Ovnens og puslede med Ilden.

"Ja," svarede Olav kort, tog Huen fra et Søm paa Dørstolpen og ranglede ud med en ligegyldig Fløjten.

Inde i Stalden kom han lige bag paa Ane. Hun havde sat Spandene fra sig og var i Færd med at binde sit ene Høsebaand.

Han vilde liste sig hen og gribe hende om Livet; men forinden vendte hun sig hastig om, og da hun saa', hvem det var, lod hun Kjolen falde og blev purpurrød.

"Du blev da ikke bange for mig, Ane?" lo han lidt tvungent og blev staaende i Døren.

"Næ," svarede hun mut, greb resolut den ene af Spandene, skrævede over Grebningen, stak Skjørterne ind imellem Knæene og satte sig ved en stor rød Ko, der langsomt vendte Hovedet om imod hende, idet hun begyndte at trække i Patterne.

Ane var en lille Tyksak paa 18 Aar, som Karlene aldrig kunde lade være i Fred, – en Husmandstøs nedefra "Aahusene", der altid saa' saa forkuet, forpjusket og snavset ud, at alle mente at kunne behandle hende, som de helst vilde, og over for hvem egentlig ingen følte Samvittighedsnag, hvor meget hun end værgede sig.

Det var saaledes ikke til at tænke paa, at nogen kunde gaa forbi hende uden i det mindste at nappe hende et eller andet Sted, hvor hun var fyldigst; eller at trykke hende ind til sig og spørge om et eller andet, som hun helst ikke maatte høre om.

Og selv om denne idelige Medfart endnu ikke havde haft dybere og varigere Følger for hende, saa havde den i alle Fald sat sit Præg i hendes Væsen og navnlig i hendes Øjne, der bestandig saa' sig omkring med et paa én Gang sky og surmulende Blik, ængstligt vogtende paa alle de Mænds Hænder, der kom i Nærheden af hende.

Thi selv gamle affældige Bønder, der traf hende i en mørk Lo eller under Stænget, kunde daarlig lade være paa en faderlig Maade at klappe og glatte over hende og deltagende spørge om, hvordan det gik hende; om hun ikke havde det for strængt, og sligt.

Olav havde derfor ogsaa lige siden den Dag, hun fæstedes til Gaarden, halvt om halvt betragtet hende som sin lovlige Ejendom, skjønt han godt vidste, at hun var hemmelig forlovet med en vis Mathias – et sølle Skrog af et Mandfolk, som benyttedes af Bønderne til al Slags Slæb og Sjovearbejde nede i de mudrede Mosegrøfter.

Det var nu alt sammen ikke, fordi Ane bar paa nogen overvældende Skjønhed; ingenlunde. Hun havde et bredt, tvært Ansigt med tykke, mørkerøde Kinder og en lille Smule Næse, som endda sjældent var rigtig ren. Hovedet bar hun gjerne indbunden i et gammelt graatærnet, uldent Tørklæde, der var knyttet under Hagen i en uformelig stor Knude; og som hun der sad sammenbøjet under Koen lignede hun mere en Troid end et Menneske.

Olav var gaaet bort fra Døren, havde lukket den forsigtig efter sig, sat Haspen paa og stillet sig hen ved Siden af hende. Han stod lænet med Ryggen mod Koens Bagpart og saa' ned i Spanden.

Der var inderlig lunt herinde under det lave Loft, mellem Rækken af de tretten ophedede Køer, der alle som én stod og daskede sig over Ryggen med de klistrede Haler, – en Vane fra Sommeren, de endnu ikke havde aflagt.

En varm, vammel Os af frisk Gjødningevand gjennemstrømmede nu og da det aflange, halvmørke Rum og blandede sig med den skarpe, gjennemtrængende Lugt af Gulerødder og Roeblade.

De var ene i den store Længe; alt Mandskabet var i Pløjemarken, og Stilheden over Gaarden saa dyb, at de begge kun hørte efter Mælkens regelmæssige Strip i Spanden.

Men ved hver af Olavs mindste Bevægelser gik der et lille frygtsomt Sæt gennem Anes Legeme – helt ud i hendes tykke, røde Hænder, saa Koen atter langsomt vendte Hovedet i Baasen og saa' paa hende med sine store, forundrede Øjne.

Olav mærkede det og kunde ikke lade være at trække paa Smilebaandet.

Men Ane havde ogsaa været ganske mærkværdig besynderlig i den sidste Tid; paa én Gang saa sky og underlig fordægtig, at Olav mente at være kommen under Vejr med, at hun manglede noget paa sin Forstand.

Forleden havde de saaledes siddet sammen i Mørke inde i Stuen. Han havde som sædvanlig plaget hende; hun havde bestandig paa en underlig stille Maade rystet paa Hovedet og ført hans Haand væk, indtil han til sidst blev kjed af det og flyttede fra hende. Men da der kom Lys, saa' han, at hun havde grædt. Og da han atter vilde gaa til hende, løb hun ud og viste sig ikke senere.

Og som Olav nu stod dér og saa' ned paa hende, kom han pludselig til at tænke paa en anden Gang for længere Tid tilbage – den første Gang, han havde set hende ... Det var til en Dans, langt ud paa Natten, da hun var bleven varm og ør af Musiken. De halvdrukne Karle formelig sloges om at faa hende om Livet og snurre hende paa Gulvet; men Ane ligesom mærkede ingen

Ting, svævede over det alt sammen med en forunderlig Glans i sine Øjne, som Olav, der stod henne i en Krog, bar med sig hjem og ikke havde glemt siden.

Der kunde ikke være Tale om andet; helt ved sine fulde fem var hun i alle Fald næppe. --

"Hun er blødmælkend'," sagde Olav endelig med en Hentydning til Koen.

"Ja."

Og lidt efter:

"Er den sorte ogsaa blødmælkend', Ane?"

"Ja."

Han saa' nu ufravendt ned paa hende. Lyset fra et lille Staldvindue lige for faldt i en bred Stribe hen over hans eget smukke, gulkrøllede Haar, der i en tyk Tot stak frem foran den tilbage skudte Hue.

Han stod med begge Hænderne i Lommen og holdt Fødderne med Trætøflerne tæt sammen og langt fremme, idet han lænede sig tungt tilbage paa Koen. I den ene Mundvig hang en lille Træpibe, som han aldrig tog af Munden, heller ikke naar han talte.

Han opdagede nu, at hele Anes Overkrop rystede. Og da han skulde sé nærmere til, trillede tunge Taarer ned ad hendes tykke Kinder.

"Men – hvad Fanden! ..." begyndte han og tog nu endelig Piben af Munden.

Men i det samme slap hun Yveret og kastede Hovedet ned paa Armen. Lidt efter hørte han hende snøfte.

"Jeg tror, Gu' straf mig, du er gaaet fra Snøvsen, Ane. Hvad ska'r dig? Er der nogen, der har gjort dig noget?"

"Du skal la' mig gaa – du skal la' mig gaa," hulkede hun nede i Forklædet. "Jeg har aldrig fornærmet nogen af jer. I skal la' mig gaa ..."

"Men Herre Gud, lille Ane – jeg har jo da ingen Fortræd gjort dig. Der er jo ikke noget at ta'e paa Veje for. Vi kan jo være li'e go'e Venner for det, tænker jeg – kan vi ikke?"

"Du skal bare la'e mig være i Fred," hulkede hun heftigere og trykkedes nu helt sammen af Graaden.

"Ja, ja, Ane – det si'er jeg jo ikke no'et imod; det – det er jo saa rimeligt," stammede han ligesom lidt forlegen og trak paa Piben, idet han saa' op imod det lille Vindue. "For Resten var det bare, at jeg vilde be' dig om en Dans i Morgen til Mikkelsgildet – det var det hele. Men – se – naturligvis – naar du ikke vil, Ane – saa – saa er der jo ikke no'et et si'e til den Ting, og vi kan jo, som sagt, være li'e go'e Venner for det."

Han lettede paa Ryggen som for at gaa. Men Ane var pludselig holdt op at græde og havde endogsaa hævet Hovedet lidt op fra Forklædet, som hun nu sad og trillede mellem Fingrene.

Olav havde heller næppe sat Foden over Grebningen, før han atter vendte sig om imod hende.

"Det er sandt," sagde han og tog en lille hvid Papirspakke frem af Lommen. "For Resten kom jeg da ogsaa for at gi' dig denne hersens lille Tingest – det er bare et Hovedklæde. Jeg hørte, du snakkede om'et til Sidse forleden, at du manglede; og saa tænkte jeg – – – Men kanske du ikke vil ha'e det – og det er jo saa rimelig – Mathis er vel Mand for at gi'e nok af det Slags, kan jeg forstaa – og saa er det jo ikke værd at snakke om – for det er jo li'e meget; men jeg mente bare, at dersom – – – Vil du ha'e det, Ane?"

Hun havde et enkelt Øjeblik set op paa ham. Nu laa hendes Hoved atter helt begravet i det tærnede Forklæde, og man kunde se paa hendes brede Ryg, at hun var i et voldsomt Oprør. Men selve Graaden hørtes ikke.

Han stod lidt ganske stille ved Siden af hende. Saa satte han sig paa Hug hos hende og lagde sin Haand op paa hendes nærmeste Skulder.

"Skal vi være go'e Venner, Ane?" spurgte han sagte.

Hun svarede ikke. Kun Graaden vældede nu stærkere frem – ligesom dybt nede fra.

Men i det samme saa' Olav sig forskrækket om.

Der lød Træskotrin ude i Gaarden.

I en Fart gav han hende et Kys et Sted midt i Ansigtet og var ude af Stalden.

– – Det var Faderen, der var kommen op af Middagssøvnen og som var bleven staaende oppe paa det øverste Trin af Stuehusets temmelig høje Stentrappe i en tankefuld Stilling med en sølvbeslagen Merskums Pibe i Haanden.

Rige Mads Monsen var en anseelig Mand paa et Par solide Ben og med en stor Vom, der dog ikke generede ham i Gangen. I hans store, kødfulde, glat barberede Ansigt svømmede et Par smaa, brune Øjne, der næsten altid var i Bevægelse. Selve Ansigtet derimod var temmelig stillestaende; og om hans røde, svulmende Mund, der altid var ligesom fugtet af Fedt, bredte der sig et Udtryk af roligt Velvære. Op over den lave Pande buskede der sig et tæt, graat, smaakrøllet Haar, der voxede ham langt ned i Nakken og langt frem over Ørerne i to smaa buttede Bakkenbarter.

Han var i Uldskjorteærmer og Plydses Vest, der – trods hans Omfang – dog var alt for rummelig. Paa Fødderne havde han Træsko med Læderkapper; men Hovedet var bart; thi han holdt endnu Hatten i Haanden.

Da han opdagede Olav, blev han revet ud af sine Tanker, og satte Hatten paa.

"Aa, hør – Olav!"

"Ja."

"Aa, spring ner i Kjælderen, Olav, og ta' ..." han standsede, kløede sig en lille Stund betænksom med Pibespidsen i sin Tyrenakke og fortsatte saa: "Aa, ta' kun en halv Side af Orneflasket – og saa det lille Brændevinsanker, du véd – det ligger henne i Krogen mellem Skalotterne. Du kan ogsaa ta' en halv Sæk Katøfler – men af de rø'e, forstaar du – og saa ka' du jo la' Lillelavs trille det hen til Kroen i Sku'karret."

"Lillelavs?"

"Ja, han er ude i Kulerne ... Og hør! gaa saa selv bag etter, Olav, og sig til Jesper, at han skal ingen Ulejlighed gjøre sig med det Øl, han talte om. Per Andersens brygger, hvad der behøves, kan du sige. Men Ekstraksen maa han svare til etter Prisen. Og – det er sandt! – dersom han skulde mangle Smaapilleri til Salen med Flag og det – saa kan han bare sende Bud ind i Skolen etter et Par af Maren An's mange Tøser – han kan jo sige, det er fra mig – husk det!"

"Vel," svarede Olav og daskede over Gaarden, idet han atter istemte sin ligegyldige Fløjten; men han vendte sig dog en Gang paa Vejen for at se, om Faderen saa' efter ham.

Mads Monsen stod imidlertid ganske rolig og lod sine Øjne løbe mønstrende langs med Rygningen paa de tre store Udlænger, ned over Straatagene og rundt i Gaarden, hvorpaa han nikkede tilfreds.

Der manglede intet; alt var i Orden; Gaardspladsen fejet og luget ren og pæn uden et Halmstraa. Kun henne i Krogen ved Kostalden – men saadan var det selv i Proprietærgaardene – laa en Dyng af Gulerodstoppe, og ud fra en Dør lige ved Siden af denne kom just nu "Lillelavs": en Dreng paa 12-13 Aar med en sammensunken Figur, en lille skyggeløs Kaskjet ned over de store Ører, blaa-frosne Kinder, og Fingre, der strittede stive og sorte af at have rodet i den kolde Jord.

Han kom ud med en stor Kost, som han satte op ad Muren ved Gulerodsbunken, hvorpaa han i lange, afmaalte Skridt, med Hovedet mellem Skuldrene og stive, svingende Arme – ligesom en hel forstandig gammel Arbejder – gik ned over Gaarden.

Men da han i et Par Skridts Afstand hørte Kosten falde, gik han rolig og i samme Tempo tilbage og rejste den op.

"Det er ret, lille Lavs! Saadan skal det være!" nikkede Mads Monsen opmuntrende; og Lavs rejste Hovedet, som om han nu først opdagede ham.

Derpaa gik Mads Monsen ned ad Trappen og stillede sig ud i sin Port, hvor han længe stod paa sin tankefulde Maade og saa' ud i den stedse vedvarende Taage.

Den laa saa tæt over Byen, at man næppe kunde se tværs over Gaden, og var blandet med en ganske fin Ruskregn, der uophørlig dryssede ned og gjennemblødede alt.

Det var en forfærdelig Søle. Og da alle, der paa nogen Maade kunde, holdt sig hjemme, var Gaden ogsaa ganske tom – naar man da ikke vilde regne en Række rolige, fede Ænder, der kom nede fra Gadekæret og som med synlig Velbehag vraltede midt igjennem den jævne, graa, tommetykke Vælling, der laa over Kjørebanens Makadamisering.

En Flok Høns, der trykkede sig sammen under en afbladet Hyldebusk, strakte Hals og kiggede opmærksomt ud efter dem med det ene Øje. Paa de nøgne, grønne Trægrene oven over sad Spurvenerne med Hovedet nede i Brystet og rørte sig ikke. En Kat mjavede oppe fra en aaben Lem i Logavlen. Det var det hele.

Nu og da løftede Taagen sig dog saa vidt, at man kunde skimte den nærmeste af de oppløjede Bakkeskraaninger bag Byen, i hvis klæge Jord en duknakket Husmand gik og stred med

en lille Kat af en Hest, der lagde sig frem i Selen og strittede med sine gamle krumme Ben til Mandens ensformige, uafladelige Opmuntringsraab.

Men i næste Øjeblik sænkede Taagen sig blot endnu tættere over Byen og lukkede fuldstændig omkring den.

... Der var en, der hostede inde i Taagen til højre.

Lidt efter drog der ud af den en lang, tavs Række af sex til syv Fattigkoner, den ene bag den anden, der – bøjede halvt til Jorden af tunge Skovknipper – møjsommelig arbejdede sig frem med en sjappende Lyd af Pludderet, der stænkede dem højt op under Klæderne.

"Gu' hjælp!" raabte Mads Monsen, der altid var venlig over for Smaafolk. Og Rækken svarede med et mumlende "Tak" fra hver især, efterhaanden som de kom forbi.

Men netop som den sidste kom ud for Porten, lod hun pludselig sin Byrde glide ned ad Ryggen, idet hun med en skjærende Grimace trykkede en knoklet Haand med tykke Aarer ind mod Siden; og mens de andre ufortrøden fortsatte deres tavse Vandring ind i Taagen, sank hun tungt og forpustet ned paa Knippet i en klagende Stønnen.

Det var en midaldrende Kone med et lille rundt Hoved og et indfaldent Ansigt, hvor over Sved og Taage drev ned. Pjalterne om hendes skindmagre Legeme var som helt gennemtrukne med Vand; og oven over de store opblødte Tøjstøvler, der var snørt til Foden med Sejlgarn, saa' man – saaledes som hun nu sad – det nederste af de nøgne Lægge med opsvulmede Aareknuder.

"Hvad Fanden! – er det dig, Maren An's?" udbrød Mads Monsen med værdig Forbavselse og slap Pibespidsen af Munden.

Konen nikkede blot; hun havde endnu ikke Vejr til at tale.

"Kommer Du fra Skovs?"

"Ja."

"Fra Vesterskoven?"

"Nej – fra Kratterne."

"Herre Gud, Maren! – er du nu kommen paa de Veje? Jeg havde dog tænkt, I havde rettet jer lidt paa det sidste," sagde Mads Monsen, der havde Ord for at vise faderlig Interesse for alle Byens Smaafolk, og rystede paa Hovedet. "Men det hjælper alt sammen ikke noget, hvad vi

gjør, slet ikke noget; det gaar stændig i Dejg for jer alt sammen. Jeg synes dog, I maatte kunne klare jer anderledes – hva'? – naar I rigtig passede paa – hva'?"

"Aa, Gu' hjælp os!" sukkede Konen ynkelig og blev ved at tørre sig med en Flig af Inderskjørtet over sit lille leverbrune Ansigt.

"Nu ja, ja – jeg si' er jo ikke andet end ... Men – men," udbrød han pludselig, idet han nøje saa' op og ned ad hende. "Jeg tror – Gu' straffe mig! – du er paa Glid igjen, Maren?"

Konen holdt nu op med at tørre sig, snød derimod Næsen og lagde derpaa Hovedet stille i Haanden uden at svare.

Han stod lidt og saa' paa hende.

"Det er nok den ellevte, Maren?"

"Det er den ellevte, ja."

"Men Herre Død og Pine! – vil det da aldrig slutte med jer to? Hvad skal det bli' til?"

"Nej, det vil 'et vist itte," mumlede hun som for sig selv, idet hun gaa' ud til Siden.

"Snikke Snak, Maren! Det – det er jo en ren – ren Abnormitæt," sagde Mads Monsen og saa' ud, som om han var glad ved at være sluppet vel over Ordet. "Der er jo dog Rimelighed i alt."

"Ja, Gud véd, hvad der er – Mads Mon'?" svarede hun langsomt og med Eftertryk og saa' nu om til den anden Side. "Jeg tykkes immeran det gaar saanen, at de, som har no'et og gi' de' Bø'en, de faar itte no'en; men Stodderen ka' itte hænge Bøvserne over Sengestokken førend hun er fær'ig."

Mads Monsen maatte tage Piben af Munden og le; han kunde ikke lade være.

Men da saa' hun pludselig lige op paa ham og sagde i en hel anden Tonart:

"Ja, du har let ve'et, du Mads! Men havde du la't mig i Fred – den Gang, saa va' jeg kaskе itte som nu, og saa havde kaskе baade et og andet væt annerledes – det ska' du vide – du Mads! ..."

"Naa, naa, naa," tyssede Bonden; han var bleven rød og saa' sig forsigtig om for at opdage, om nogen skulde have hørt det.

Lidt efter rejste Maren sig. Hun trykkede Haanden ind i Siden, som om hun var bleven stiv af at sidde. Men da hun havde lagt sig ned langs Grøfteskraaningen og trukket Knippet til sig i Rebene, kunde hun ikke komme paa Benene med det.

"Jeg skal hjælpe dig," sagde Mads Monsen. Og stolende paa den tætte Taage skrævede han hurtig over Gaden og hjalp hende.

Men da hun nu var kommen paa ret Kjøll igjen, gik han et Skridt tilbage, rettede sig, satte Haanden i Siden og sagde:

"Hør, Maren! – du taber altfor let Modet, gjør du. Du skal ikke være bange for det, I skal ikke komme til at lide Nød, naar I ikke selv vil. Og se, naar der nu skal kjøres etter Jo'remor, saa kom I kun her, saa skal vi nok være der ... An's kan jo f. Ex. gjøre et Par Pløjedage for det, eller tre. Det skal nok gaa i Gænge."

"Tak, tak, Mads Mon'," sagde Maren pludselig rørt og vilde tage hans Hænder.

"Naa, gaa nu med Gud, Maren; saa kommer vi nok over det."

"Tak, tak, Mads Mon'."

"Og saa kommer I jo i Morgen til Mikkelsgildet, Maren. Kom bare med alle Rollingerne. I skal ikke komme til at lide Nød."

"Aa, nej – Tak, Tak."

Han saa' efter hende, idet hun forsvandt i Taagen. Hun maatte endnu en Gang standse paa Vejen for at puste; men naaede dog omsider hjem til sin Hytte blandt "Aahusene". –

... De laa dernede i en kummerlig, lergraa Række, omgivne af det store, sumpede Mosekær, hvori Aaen tabte sig.

Selve Gaardene derimod – ti, tolv Stykker – laa højere oppe, hyggelig i Lunet af de store, pløjede Bakker, der strakte sig op imod Skoven.

I lange, umindelige Tider havde de ligget saaledes, – gjemt hen i en idyllisk Ensomhed, borte fra alfar Vej, med dyb, lykkelig Fred, i hvilken Dagene vare gledne over i hinanden i rolig Ensformighed.

Nu og da i Tidens Løb var rigtignok en Gaard flyttet ud, en ny Længe rejst. Og alt som Værdierne steg og Jordene forbedredes, blev Stuehusene bygget op i røde Sten med Skifertag og

smaa Kabinetter, hvor Døtrene kunde spille paa Fortepiano. Men det var alt sammen sket saa jævnt og lidt efter lidt, at ingen mærkede Overgangen; og dog var det – naar alt kom til alt – en hel anden By end den lille fattige og forpinte, der trykkede sig sammen over Brøndene i hine Tider, da Bonden selv gik og svedte i den halsstarrige Jord, mens Datteren ludede bag efter paa nøgne ophovnede Fødder.

Aahusene derimod havde ikke forandret sig. Deres Værdier var ikke stegne. De laa dér i den samme lergraa, kummerlige Række og støttede sig i deres Affældighed til hinanden med en Lude hist, en Gavlvæg her, som om de lagde Panderne mod hinanden for at grunde over deres Skæbne.

Rundt omkring dem laa denne Fattigmands evige Sværm af smaa, svampede Børn, der klækkedes ud inde i de store, brede Halmsenge. Og mens oppe i Gaardene Slægt efter Slægt bestandig voxede sig større og rankere, trivedes der frem her fra Hytterne en stadig mindre og forkrøblet Skabning med lange Arme og store, tomme Hoveder nede mellem uformelige Skuldre – en lavstammet, udmarvet Slægt, der Kuld paa Kuld, fra Barn til Graven, spredte sig omkring for at lægge sine "Værdier" rundt i Bondens Marker og Moser, som de forbedrede.

Det kunde vel mellem Stunder hænde – især mod Vinteren, naar Taagen trykkede sig ned over Byen; naar Lemmerne værkede af den lange, slidfulde Sommer, mens Bonden hyggede sig inde i sine lune, hyggelige Gaarde og mellem de tæt fyldte Lader – at en og anden, der vaad og foraset slæbte sig hjem i Mørkningen til sin nøgne Stue, pludselig standsede med Haanden over sit store tomme Hoved som for at spørge: hvor vel egentlig disse deres Værdier blev af? Om de nogen Sinde kom igjen? Og hvem der hævede Renterne? ... Og der kunde komme som et Tryk inde i Brystet; noget ubestemt noget, der bankede og pressede paa og vilde frem.

Men det kom ikke frem; det kom aldrig frem. Det stod der et kort Minut og døde saa stille bort i fornyet Slæb, – ligesom Aaen, der sivede ud i det store, sumpede Mosekjær.

Og paa den Tid var det saa ogsaa, at Bønderne bød ind til det store, aarlige "Mikkelsgilde" paa Kroen.

**

*

Bordene var dækkede inde i de tre tilrøgede Gjæstestuer, der laa foran Dansesalen.

I lange Rækker stod de opstillede langs med Væggene og midt paa Gulvet for saa mange Folk, som der kunde rummes.

Der var pakfuldt i hver en Krog. Thi til Mikkelsgildet maatte ingen være borte; alle skulde med; og rundt om de vel besatte Borde sad Aahusenes pyntede Befolkning i tætte Rader, saa de næppe kunde røre sig, medens selve Salen, der var livet op med Flag og Efteraarets sidste grønne, foreløbig tjente til Opholdssted for Folk, der enten havde spist eller ventede paa at spise.

Men til Trods for den sammenstuede Menneskemængde var der næsten stille i Stuerne.

Man bare spiste. Og store Fade af varm Suppe, Kalvekjød, stuede Roer og Kartoffler forsvandt som lydløst ned i Rækkerne, medens en Os af Mad og Øl bredte sig ud over Stuerne og ind i Salen, hvor den i forventningsfuld Spænding indsnustes af dem, der endnu ikke havde spist.

I gamle Dage havde Gildet altid været holdt paa selve den hellige Mikkels Aften. Men med de nye Tidens udviklede Roedrift havde man gjerne opsat det, indtil disse var af Marken; og samtidig havde man forlagt det hjemme fra Gaardene, hvor det altid forhen holdtes, her til Kroen, for at slippe for det Besvær og Ustyr, som især Konerne ikke længere kunde finde sig i.

Men paa denne Maade gik det ogsaa meget fornøjeligt; hver Gaard sendte saa sin Del af Maden, og der var nok af den. Det ene store Fad efter det andet blev baaret ind fra Køkkenet, og Bønderne gik selv rundt for at se efter, at der ikke manglede noget.

"Spis, Folk! – spis bare væk! her er nok af Varerne! ... La' mig se, I ta'er til jer ved dette Bord! – Guds Død! er der ingen Kartoffler her, – Jesper! – skal de stakkels Mennesker sidde her og krepere af Sult? ... Naa, du Lillelavs, faar du noget i Skrutten? ... Hæng i! – hæng bare i!"

Uden at tage egentlig Del i Opvartningen, gik Bøndernes Koner omkring og gav Ordre til Pigerne, der bar ind; pegede paa de Borde, hvor der manglede, og saa' af og til ud i Køkkenet, – alt paa denne stille, indesluttede Maade, de alle havde lagt sig til.

Henne ved den yderste Dør stod Døtrene – smukke, friske Piger – i en nysgjerrig, sammenslynget Klynge og kiggede ind gennem Stuerne til Dansesalonen, der mere og mere fyldtes.

Midt i Maaltidet indtraadte i et højtideligt Optog Skolelæreren med Frue og en voxen Datter.

Som Gildets fornemste Gjæster modtoges de strax ved Døren af Mads Monsen, der var som en Slags Overvært; Konerne kom i Bevægelse, og et Par af de spisende saa' endogsaa op. Men Skolelæreren aabnede sine foldede Hænder, ligesom i stille Henrykkelse, idet han skuede ud over Bordene, og vendte sig derpaa med en Haandbevægelse om imod sin Ægtehalvdel – en trivelig Dame i brusende Silkekjole, der med en vis Tilfredsstillelse kaldte Bøndernes Koner "Madammer".

I forrige Tider havde ellers altid Præsten været Festens højeste Værdighed. Men dels laa Præstegaarden langt borte i Annexsognet; dels – og i Særdeleshed – var den nuværende Ihændeher af Embedet en Mand, som selv Skolelæreren trak paa Skuldren af med et Smil; en Mand, hvis Lærdomme det næppe var værd at lade komme i alt for nær Berøring med Arbejderne, og som Skolelæreren rent ud med et for Bønderne noget dunkelt Udtryk kaldte en "Radikaler".

Men Skolelærer Pedersen var for den Sags Skyld ikke den Mand, der behøvede at gaa til Side, naar det gjaldt om paa en værdig Maade at repræsentere Gejstligheden.

Han var en høj, stadselig Skikkelse, der dog syntes at holde sin lille Mave unødvendig fremskudt. Han havde ualmindelig blanke Støvler og et pletfri hvidt Halstørklæde, der sad saa stramt under den glat barberede Hage, at han ikke kunde vende Hovedet, uden hele Personen fulgte med.

Det sølvgraa Haar var strøget glat tilbage fra Panden; Øjnene brændte stille under de buskede Bryn, og Munden smilte som en Ærkebiskop. De hvide Hænder holdt han urokkelig foldede over Brystet og bevægede dem kun ved nu og da, idet han venlig nikkede rundt, langsomt at skille og samle dem.

Og idet han nu paa denne Maade gik frem igjennem Stuerne, uddelende ligesom smaa Velsignelser rundt om sig, veg Folkene ærbødig til Side for ham med en Stilhed, som hans svulmende Ægtemage, der trofast fulgte ham i Hælene, nød ved sig selv.

For Resten var Livligheden, efterhaanden som de fleste fik spist, begyndt at komme ganske godt op; og det var en Fornøjelse at se paa disse mætte, glade Mennesker, der formelig

stod og pustede af Velvære, og fra hvis Ansigter alt Mismod var som blæst bort. Selv Maren An's sad ganske forspist henne mellem sine Rollinger og følte sig som i et Paradis.

De smaa, stive, sammensunkne Husmænd, som tog sig saa besynderlig fremmede ud i deres gammeldags, langskjødede Vadmelsfrakker og vide Buxer, der posede ud over Fødderne, som om de i Tidernes Løb var blevne for store til dem, gik omkring med et overstadigt Mod 136 og slog gemytlig hinanden djærve Slag paa Skuldren. Nogle af dem, der havde faaet fat i Cigarer, stillede sig uden for paa Vejen, hvor de med Haanden flot i Siden og Cigaren mellem to Fingre saa' medlidende ud paa de Kjøretøjer, der tilfældigvis kom forbi.

Og naar de paa denne Maade havde luftet sig lidt, gik de atter ind til de stadig lige vel besatte Borde og begyndte forfra. –

Efterhaanden syntes man dog alligevel at være bleven tilfredsstillet; der blev tommere om Bordene, mens samtidig Trængslen forstærkedes inde i Salen og ude i Gangene, hvor man snakkede og lo og mudrede i Munden paa hinanden, og hvor Mads Monsen gik omkring og var gemytlig med Cigarer, som han tog op af en Frøpose og uden videre stak i Gabet paa dem, der ingen havde.

"Hva' Fanden – Per Lavsens! – staar du dér og har ikke noget og sutte paa? – Op med Aanden, Folk! la' vos bare være glade. – Og du Morten, dér! har du faaet noget i Muleposen? jeg synes, du ser saa sulten ud."

Henne for sig selv, midt paa en Væg, og uden at tage Del i Lystighed stod en meget lille og aldrende Fyr med Hovedet lidt paa Held og saa' ud i Luften med store, matte, halvblinde Øjne.

Hans langskjødede Vadmelsfrakke, der saa' endnu et halvt hundrede Aar ældre ud end nogen andens, sad helt op over Nakken med en stor Strop, havde ganske snevre Ærmer, solide Tinknapper, og var hvid i Syningen. Buxerne hang som en Sæk omkring hans ubetydelige Ben; men til Trods for Alderen var Haaret endnu hel brunt og kun falmet neden for den Rand, hvorefter Kaskjetten havde siddet.

"Naa, er I dér, Jens Mathiesen! I var nok ude med Kjæresten i Gaar – hva'? ... Jeg siger, I var ude i Pløjemarken med Lotte, ikke sandt?" – sagde Mads Monsen og lagde opmuntrende sin Haand paa den Gamles Skulder.

Manden ligesom vaagnede; skyggede op for Øjnene med sin ene store, malmbrune Haand, saa' urolig og uforstaaende paa ham og mimrede med Munden.

En ældre, tarvelig, men net klædt Kone med blanke brune Øjne kom ud fra en Klynge Kvinder tæt ved og lagde sin Haand paa hans Frakkeærme.

"Han si'er, Jens, at du var i Pløjemarken i Gaar."

"Ja – ja," svarede han nu endelig med en hæs, næppe forstaaelig Stemme, "det – det gik kun trøgt, Mads Mon'; det gik kun trøgt."

"Ja, ja; Lotte bli'er jo osse snart no'et tynd i'et, Jens Mathiesen; snart no'et tynd i'et."

"Han si'er, at Lotte bli'er snart no'et tynd i'et," gjentog atter Konen, idet hun saa' ham op i Ansigtet; hun var endnu en Smule mindre end han.

"Ak ja – ja; det maa I nok si'e," svarede han saa igjen og rystede paa sit gamle Hoved. "Det gaar ner a' Bakke med vos, Mads Mon'; ... nu vil hun ikke længer skyde Skidtet fra sig, stakkels Skrog; og man har jo itte no'et at gjøre hende til gode med, Mads Mon'."

"Naa ja, hun er jo kun lille og trænger ikke meget; og I gi'er hende dog vel lidt Kjærne nu til Dags?"

"Tre Nævefulder, Mads Mon'! Tre Nævefulder; – og for Resten af Pисken," føjede han til med et Suk og saa' ud til Siden.

"Ja; hun bli'r jo osse snart gammel, Jens; og saa kan man jo ikke vente stort andet."

"Han si'er, at Lotte bli'er osse snart gammel," gjentog Konen paa ny, da han atter spørgende saa' frem og tilbage imellem dem. Men da han endda ikke syntes at fatte det, tog hun selv Ordet.

"Ja, aa ja – vi bli'er snart alle gamle og aflægs, Mads Mon'. Og det gaar jo ikke altid, som det helst skulde," sagde hun paa sin ejendommelig stille, lidt tunge Maade, idet hun saa' ned paa en Snip af sit Forklæde, som hun holdt i Haanden. "Man maa jo ikke klage, nej; for Vor-Herre passer jo paa os alle sammen baade store og smaa; og – og selv om han nu ikke netop har øst op

for én med den store Slev, saa – saa ...; men alligevel – det falder jo lidt haardt, naar man bli'er gammel, og alting falder fra, og – og Alderdommen kommer og man ikke véd, hvor det skal gaa, saa – saa ..."

"Naa, naa – Mo'er Mette! – I har jo Mathis."

"Mathis," gjentog hun, kun halvt højt, og saa' uvis op paa ham fra Forklædesnippen.

"Ja, Gu' véd."

"Hva'? – er der nu noget i Vejen med ham?"

"Jeg véd ikke; men det er der kanske nok," sagde hun tankefuld og bortviskede med Forklædesnippen en Taare, der havde listet sig over den røde, fugtige Øjenrand. – "Jeg tykkes, han er bleven saa underlig. Og han var dog saa flink, var Mathis ... og saa – saa dette Brændevin, Mads Mon'," – der kom paa én Gang en saadan Angst i hendes Stemme. – "Og skulde der støde ham no'et til, saa – saa har vi jo kun ham, – for vor Fa'er dér gjør'et ikke længe – han gjør'et ikke længe."

"Naa, naa – la' vos ikke tabe Modet, Mette. Gaa nu ind og vær muntre; saa klarer det sig nok i Enden!" sagde Mads Monsen. Og med dette sit Yndlingsudtryk klappede han dem nok en Gang paa Skuldren og førte dem ind i Stuerne. –

Imidlertid var Dansen begyndt inde i Salen og havde trukket alle til sig. Der var tændt Lys i en Krone under Loftet og i Lampetter paa Væggene mellem det grønne; og selve Salen var stor og rummelig med Ventiler i Hjørnerne.

Henne i Døren stod Gaardenes unge Døtre i den selvsamme slyngede Klynge og saa' nysgjerrig over Skuldrene paa den Mur af brede Rygge, der dannede en Ring om de dansende. Selve Dansen var ikke for dem; men Fødderne gik dog saa smaat under Kjolen til den lystige Musik af Horn og Violiner, der var anbragt paa en Tribune i den ene Ende. Sønnerne derimod gav Kavallererne paa Gulvet med deres stadselige Skikkelser og gjorde Erobringer mellem Pigerne og de unge Husmandskoner.

Især var Ane i Vælten. Men alle syntes ogsaa at lægge Mærke til, hvor usædvanlig godt hun saa' ud i Aften; hun skinnede saa ren og blank og buttet og havde faaet sig et gult Silketørklæde, der hang med en Snip ned paa Ryggen og klædte hende fortræffeligt.

Alle vilde have fat i hende og svinge hende paa Gulvet. Men det var dog kun, hver Gang Olav lagde sin Arm om hende og førte hende rundt i denne sagte, stive Vals paa Stedet, som var i Moden, – det var dog kun da, at hendes Øjne fik denne underlig stille Glans, som Olav havde sét før, medens hun syntes som at svæve i en salig Drøm bort – bort over det alt sammen.

Midt paa den lange Bænk, der løb langs med Væggen, klemte inde mellem den tætte Række, som saa' paa Dansen, sad en Skikkelse, der uafsladelig fulgte hende med Øjnene.

Det var ikke godt at bestemme hans Alder; men han saa' saa sølle og forslæbet ud, at man uvilkaarlig maatte ynkes. Selve hans Krop var kun lidet udviklet, men paa Knæene laa to vældige, violette Hænder, der syntes at maatte tilhøre et helt andet Legeme. Hans Øjne var store og stillestaaende; og denne den begyndende Drukkenskabs kuldeblaa Farve laa over Ansigtet.

Det var Mathias.

Han slap hende ikke et Sekund af Syne, fulgte hende fra Arm til Arm uden at røre sig; kun naar hans Øje faldt paa det gule Silketørklæde, gjorde hans ene Haand en uvilkaarlig Bevægelse hen imod Baglommen, hvor der i en lille graa Pakke laa et storblomstret Uldtørklæde, som han samme Dag havde købt af en Hosekræmmer.

Paa Bænken lige overfor sad Moderen og saa' bekymret paa ham. I hendes Skjød laa Faderens Haand, som hun holdt over; medens Jens Mathiesen selv ligesom vejrede med sine halvblinde Øjne op mod Lyset og smilte til Musiken, der bruste gennem Salen.

Imidlertid var der sat Punscheborde frem i Krogene, og efterhaanden som Bollerne tømtes, steg Lystigheden. Folk, der hele Tiden havde staaet forlegne og snoet paa Fingrene, gik pludselig over Gulvet og rev den første den bedste med sig ind i Dansen; gamle Mænd, der kom ind fra "Sjavsens" i Bagstuerne, kastede Frakkerne, greb den nærmeste Kælling og brasede af Sted med hende uden at agte paa hendes Modstand. Selv en af Gaardenes unge Døtre, der uforsigtig havde vovet sig for langt frem, blev i samme Nu grebet og ført med; og da Begyndelsen dermed var gjort, varede det næppe et Øjeblik, før alle de otte smukke Piger leende og røde saas midt inde i Hvirvlen. Det var en eneste Runddans.

Skolelærer Pedersen stod bestandig ved Siden af sin Frue, med de hvide Hænder fast foldede foran Brystet som i stille Henrykkelse over det Skue, der bredte sig for hans Øjne. Men da

han nu saa' selve Mads Monsen i den lystigste Gallopade med tykke Maren An's, kunde han ikke bære det længere. Han maatte holde en Tale.

Dette var nu iøvrigt ingenlunde noget nyt. Og han havde heller ikke saa snart slaaet paa sit Glas, før Musiken forstummede, mens Folk i andægtig Tavshed samlede sig omkring ham.

Heller ikke selve Talen var nogen absolut Nyhed. Og naar ikke alle for længst kunde den uden ad, var det, fordi disse mange store, tomme Hoveder i Tidens Løb mer og mer havde mistet Evnen til at holde paa noget.

Dog var der navnlig et Sted i den, som altid temmelig længe bevaredes i Hukommelsen, og som – i den Stemning, hvori man befandt sig – heller ikke i Aften undlod at gjøre et dybt Indtryk.

Det var, naar han efter at have dvælet ved den Fryd, det havde været for ham at skue ud over denne Forsamling; at blive Vidne til dette lykkelige Liv mellem disse "stille Bakker", hvor "rig ved fattig, høj ved lav" i fælles Glæde samledes for som i broder- og søsterlig Forening at takke den højeste, – det var, naar han efter dette pludselig sænkede Stemmen, rynkede Brynene og med en mystisk bevæget Røst, der greb dem alle, talte om disse Tidens nye oprivende og fordærvelige Røster, der "brølte" rundt om "efter Rov"; men som dog – Gud ske Lov! – endnu ikke havde naaet ned mellem disse lykkelige Bakker; det var, naar han til sidst med himmelvendte Øjne bad til Gud, at han bestandig vilde bevare denne fredelige Plet for "Misundelsens og Tvedragtens Dæmon", saa at man endnu i mange Aar gladelig maatte kunne samles saaledes – "til hans Ære og til alles Velsignelse."

Saaledes taledede han.

Men i Aften syntes det, som om han havde noget særligt paa Hjærte. Thi da dette var forbi, standsede han lidt, strøg sig med Lommetørklædet over Panden, rømmede sig højtideligt, traadte endelig et Skridt frem og saa' sig om med Ærkebispesmilet.

"Jeg har – har hørt, at man – at vise Folk – holder af at betegne dette Sted som en af de "døde Pletter" ... Kjære Venner!" sagde han og gjorde nu en langsom Haandbevægelse ud over hele Forsamlingen. "Dersom dette er Død, da Gud fri os fra Liv! Men er det Liv, da Gud fri os fra Død!"

Det var i denne Slags formfulde Vendinger, at Skolelærer Pedersen havde sin ubestridelige Styrke; og Virkningen udeblev heller ikke. Der blev ganske tyst i Salen. Nogle saa' angergivne mod Jorden; andre saa' op og nikkede hemmelig til hinanden, mens man atter stille spredte sig i Salen.

Men Bønderne trykkede hjærtelig Skolelærerens Haand, hvorefter de forsvandt sammen ind til et veldækket Aftensbord i Kromandens private Værelser.

Alligevel – da de første Toner lød oppe fra Tribunen, skyllede Folk blot hurtig et Glas Punsch i sig og tog saa ufortrøden fat paa Lystigheden igjen.

Men da Dansen atter begyndte, var Ane og Olav som sporløst forsvundne; og heller ikke Mathias sad længer paa sin gamle Plads inde i Rækken, hvorimod Moderen stod henne ved Bænken og spejdede ivrig og ængstelig efter ham i Vrimlen ...

Han gik inde i Stuerne, i Bagkamrene, i alle Smugene – stille, søgende, lidt svinglende af Drik, med rystende Hænder – listede sig helt op paa Loftet, ledte i alle mørke Kroge, i alle Gangene – men forgjæves.

Han havde sidst set hende i Olavs Arm, i en Vals. Hun havde set saa ør og overgivet ud; han havde smilet ned til hende ...

Ingen Steder – ingen Steder ... Han søgte helt ned i Kjælderen, omme bag Tønderne, i Sandkisten – ikke en Lyd, ikke en Bevægelse.

Endelig da han kom ud paa Stentrappen mod Gaarden, sprang en Skikkelse op imod ham og standsede med et Skrig. Lyset inde fra faldt lige ud paa hende. Det var Ane.

"Er det dig?" fór det ud af hende.

"Ja, det er mig, Ane." Han saa' med ét saa hjælpeløst paa hende.

"Jeg var ude – det var det hele," sagde hun.

Han stod lidt.

"Var han osse ude?"

"Hvem?"

"Ham – Olav?"

"Du er jo fuld, Mathis – la' mig komme ind."

Men han tog hende stille og fast i Armen og saa' hende ind i Øjnene.

Hun bøjede Hovedet og trængte paa.

"Lad mig komme ind," gjentog hun.

"Ane", sagde han; hans Stemme og Haand rystede, saa hun uvilkaarlig dukkede sig.

"Hvor har du været? Hvor har du været? Du ser saa svedt ud?"

"La' mig komme frem," gjentog hun atter og skubbede nu saa stærkt paa, at hun kom igjennem og var borte med det samme.

Musikken spillede netop op til en lystig Kehraus; tyve Hænder var strax imod hende, og i næste Øjeblik var hun skjult i Hvirvlen.

Men Mathias steg langsomt ned ad Trappen, gik over Gaarden og ind i Havreboden, hvor han tungt satte sig ned paa en væltet Vognfadding med Hovedet i Hænderne.

Rundt om ham strømmede Regnen uophørlig ned med en melankolsk rislende Lyd. Taagen var lettet, men Himlen tung af sorte, flossede Skyer, der drev over og under hinanden.

Han knyttede sine store brune Hænder; han bed Tænderne sammen; og det brød ham i Brystet – dette dumpe, ubestemmelige, der pressede paa og vilde frem og dog aldrig kom.

Han vidste det godt. Om nogle Dage vilde det være ovre. Naar passelig Tid var gaaet, vilde han blive gift med Ane, og ingen vilde tænke derpaa eller tale mere derom.

Men alligevel; – saa længe det stod paa, saa brød det dog saa svært; saa pinte det saa haardt, – og han lagde Hovedet ned paa Armen og græd.

Tæt nede ved Horisonten skød Maanen sig op af en stor, mørk Sky og bredte et festligt Skin længere og længere ud over Egnen. Men idet dette naaede Byen og den fik Øje paa den grædende Mand under Havreskuret, var det, som om den pludselig standsede, mens et medlidende Smil bredte sig i dens Ansigt.

"Ja – de Mennesker!"